

Sandra Mäkinen

RIKKAAT RIKASTUVAT JA KÖYHÄT KÖYHTYVÄT

Sosioekonomisen aseman yhteys käsityksiin taloudellisesta
eriarvoisuudesta

TIIVISTELMÄ

Sandra Mäkinen: Rikkaat rikastuvat ja köyhät köyhtyvät. Sosioekonomisen aseman yhteys käsityksiin taloudellisesta eriarvoisuudesta
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatutkimuksen tutkinto-ohjelma
Tammikuu 2024

Tämän tutkielman tarkoituksena on selvittää, kuinka sosioekonominen asema vaikuttaa näkemyksiin taloudellisesta eriarvoisuudesta. Taloudellista eriarvoisuutta käytetään usein synonyyminä tulo- ja varallisuuseroille. Lähtökohtaisesti ne eivät tarkoita samaa asiaa, mutta tulo- ja varallisuuseroja käytetään usein taloudellisen eriarvoisuuden mittarina. Mitä suuremmat tulo- ja varallisuuserot ovat, sitä useammin ne myös koetaan epäoikeudenmukaisina. Eriarvoisuuden, myös taloudellisen eriarvoisuuden, vähentäminen on keskeinen hyvinvointivaltion tehtävä ja tavoite. Tässä tutkielmassa keskiössä on tuloerot, joita tarkastellaan taloudellisen eriarvoisuuden ilmentymänä ja merkkinä tasa-arvon puutteesta. Tuloerot ovat kasvaneet Suomessa viimeisten vuosikymmenien aikana muun muassa verotuksen, talouskasvun ja varallisuuden nopean kasautumisen seurauksena, minkä vuoksi tuloeroasenteiden tutkiminen on tärkeää ja ajankohtaista.

Tutkielmassa hyödynnetään vuoden 2019 International Social Survey Programme (ISSP) -kyselytutkimusaineistoa, joka käsitteli taloudellista eriarvoisuutta. Siinä tiedusteltiin vastaajien suhtautumista eri sosiaalisten ryhmien, ammattien ja yhteiskuntien välisiin tuloeroihin. Tutkimuksessa kartoitettiin myös vastaajien sosioekonomista tilannetta. Kyselyyn vastanneita oli 991, otoskoon ollessa 2500 henkilöä. Tässä tutkielmassa aineistoa analysoitiin kvantitatiivisin menetelmin SPSS-ohjelmiston avulla. Tulo-, työmarkkina-asema- ja koulutusmuuttujat ristiintaulukoitiin kukin erikseen tuloeroasenteita kuvaavan muuttujan kanssa. Lopuksi tuloluokkien ja tuloeroasenteiden välistä yhteyttä täsmennettiin käyttämällä elaboraatiossa sukupuolimuuttujaa. Tulosten tulkinnessa hyödynnettiin aikaisempaa tutkimusta tuloeroista ja niihin liittyvistä asenteista sekä teoreettisena viitekehystenä ruotsalaisen sosiologin Göran Therbornin ajatusta resurssien eriarvoisuudesta.

Tulokset osoittavat, että sosioekonomisella asemalla on vaikutusta tuloeronäkemyksiin. Tuloksista huomataan, että matalampaan sosioekonomiseen asemaan kuuluvat kokevat korkeampaan sosioekonomiseen asemaan kuuluvia useammin tuloerot liian suuriksi. Etenkin tuloilla ja ammattiasemalla näyttää olevan yhteys siihen, koetaanko tuloerot Suomessa liian suuriksi. Sen sijaan korkeimmalla suoritetulla koulutusasteella ei ole tilastollisesti merkitsevää yhteyttä näkemyksiin.

Avainsanat: taloudellinen eriarvoisuus, tuloerot, sosioekonominen asema

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla

Sisällys

1. Johdanto	2
2. Resurssien eriarvoisuus ja keskeiset käsitteet	4
3. Aikaisempi tutkimus	6
3.1. Taloudellisen eriarvoisuuden syyt	6
3.2. Tuloeroja koskevat asenteet	8
4. Tutkimusasetelma	10
4.1 Aineisto ja tutkimusetiikka	10
4.2 Muuttujat ja menetelmät	11
5. Sosioekonomisen aseman yhteys näkemyksiin taloudellisesta eriarvoisuudesta	16
6. Johtopäätökset	21
7. Lähteet	25

1. Johdanto

Tämän tutkielman tarkoitus on selvittää kvantitatiivisten menetelmien avulla, onko sosioekonomisella asemalla yhteyttä siihen, kuinka ihmiset kokevat ja näkevät taloudellisen eriarvoisuuden. Taloudellinen eriarvoisuus, joka usein ymmärretään hieman suppeammin tuloeroiksi, on aihe, joka koskettaa eri ihmisryhmiä laajasti. Taloudellinen eriarvoisuus ei ole yksiselitteinen konsepti, mutta tässä tutkielmassa rajataan tarkastelu koskemaan sellaisia tuloeroja, joita ei koeta oikeudenmukaisiksi.

Taloudellinen eriarvoisuus on kasvanut viime aikoina Suomessa. Moni suomalainen on saanut kokea koronapandemian ja Ukrainan sodan aiheuttamien hintojen nousun eli inflaation, joka on aiheuttanut päänsäivää etenkin vähävaraisten ja pienituloisten talouksissa. Vielä 1980-luvulla Suomessa tuloerot olivat kansainvälisesti mitattuna hyvin pieniä (Riihelä, Sullström & Suoniemi, 2007, 69). Kuitenkin 1990-luvun alun laman jälkeen alkoi tuloerojen suhteen kehityssuunta, jota ei vielä toistaiseksi ole saatu käännettyä. Kehityssuunta on seuraavanlainen: rikkaat jatkavat rikastumistaan ja köyhät köyhtymistään. Tätä tukee tilastotieto, jonka mukaan pienituloisimman kymmenyksen tulojen keskiarvo on noussut noin 27 prosenttia vuodesta 1995 vuoteen 2017, kun taas samalla aikavälillä suurituloisemman kymmenyksen tulot ovat nousseet 80 prosenttia (Tilastokeskus, Tulonjaon kokonaistilasto, 2017). Myös se, että köyhyysrajan alapuolelle jää 12 prosenttia suomalaisista, kertoo omaa tarinaansa tuloerojen kehittymisestä. On silti syytä muistaa, että Suomi ei edelleenkään kuulu suurimpien tuloerojen maihin huolestuttavasta kehityssuunnasta huolimatta (Melin & Blom, 2011, 199).

Taloudellisen eriarvoisuuden ohella myös itse käsite *eriarvoisuus* on monitahoinen ja täten vaikea määritellä tarkasti. Therborn (2014, 9–10) määrittelee sen yhteiskunnalliseksi ja kulttuuriseksi ilmiöksi, joka rajoittaa ihmisen mahdollisuuksia toimia. Se on hänen mukaansa normatiivinen käsite, joka tarkoittaa tasa-arvon poissaoloa tai puutetta, mikä voi vaikuttaa negatiivisesti ihmisten terveyteen, itsekunnioitukseen, itsetuntemukseen sekä voimavaroihin osallistua aktiivisesti yhteiskunnalliseen toimintaan. Tuloerot ovat merkittävä osa taloudellista eriarvoisuutta, vaikkakaan eivät ainoa. Tutkimuksessa painotetaan usein taloudellisen eriarvoisuuden monimuotoisuutta siten, että se liittyy myös monien muiden, esimerkiksi

koulutuksen, terveyden, kulutuksen, elämänalueiden ja hyvinvoinnin kysymyksiin. Näin ollen kasvavien tuloerojen vaikutukset niin yksilö- kuin yhteiskuntatasolla ovat niin merkittäviä, että niiden korostaminen tutkimuksissa on enemmän kuin perusteltua.

Tässä tutkielmassa edetään seuraavalla tavalla. Johdannon jälkeen esitellään tutkielman kannalta relevantit käsitteet sekä resurssien eriarvoisuus, joka toimii tutkielmassa teoreettisena viitekehystenä. Seuraavaksi kartoitetaan taloudelliseen eriarvoisuuteen liittyvää tutkimusta sekä tuloerojen että niihin liittyvien asenteiden näkökulmasta. Neljännessä kappaleessa esitetään tutkimuskysymys, aineisto sekä käytettävät kvantitatiiviset analyysimenetelmät huomioiden myös tutkimuseettiset kysymykset. Viidennessä luvussa esitellään analyysin keskeiset tulokset, kun taas kuudennessa luvussa esitetään pohdintaa tuloksista hyödyntämällä aikaisempaa tutkimusta aiheesta, keskeisimpiä käsitteitä ja teoreettista viitekehystä.

2. Resurssien eriarvoisuus ja keskeiset käsitteet

Tässä tutkielmassa teoreettisena viitekehystenä toimii tunnetun ruotsalaisen sosiologin Göran Therbornin (2014) esittämä ajatus resurssien eriarvoisuudesta, josta hän kirjoittaa laajasti tunnetussa teoksessaan *Eriarvoisuus tappaa* (2014). Resurssien eriarvoisuus on yksi kolmesta hänen esittelemistään eriarvoisuuksien ulottuvuudesta elämänehtojen ja eksistentiaalisen eriarvoisuuden rinnalla. Therbornin (2014, 63) mukaan ”*resurssien eriarvoisuus tarkoittaa sitä, että toimijoilla on käytettävissään eriarvoiset resurssit*”. Resursseilla hän viittaa pääosin varallisuuteen, mutta myös koulutukseen, sosiaalisiin suhteisiin ja valtaan. Jotta resurssien eriarvoisuuden tarkasteleminen yksinään ei tuntuisi irralliselta, on syytä nostaa esiin hänen ajatuksensa kaikkien näiden kolmen ulottuvuuden vuorovaikutuksellisuudesta ja toisiinsa kytkeytyneisyydestä, vaikka ne kuvaavatkin eriarvoisuutta erilaisista näkökulmista. Teoksessaan Therborn (2014, 48) esittää resurssien eriarvoisuuden vaikuttavan sekä aikaisemmin mainittuun eksistentiaaliseen että elämänehtojen eriarvoisuuteen. Tässä tutkielmassa teoreettista viitekehystä hyödynnetään pääasiassa taustoittamaan taloudellista eriarvoisuutta ilmiönä.

Tutkielman keskeisimpinä käsitteinä toimivat taloudellinen eriarvoisuus ja sosioekonominen asema. Taloudellisen eriarvoisuuden tarkka määrittely on usein hankalaa sen moniulotteisuuden vuoksi (Saari, 2020, 53). Tässä tutkielmassa *taloudellinen eriarvoisuus* määritellään tulo- ja varallisuuseroiksi. Ne eivät sellaisinaan edusta eriarvoisuutta, vaan tulo- ja varallisuuserot nähdään eriarvoisina vasta silloin, kun niitä aiheuttavat epäreilut olosuhteet tai niihin liittyy eriarvoista kohtelua. On siis kyse syistä ja seurauksista (Kauppinen, 2020, 1), jolloin on oleellista hahmottaa, milloin on kyse epäoikeudenmukaisiksi koetuista tulo- ja varallisuuseroista ja mistä ne johtuvat. Mikäli erojen taustalla on epäoikeudenmukaisiksi koettuja syitä erojen syntymiselle, koetaan näiden seuraukset useammin eriarvoistavina ja epäoikeudenmukaisina. Tässä tutkielmassa keskitytäänkin seurauksiin, eli niin sanottujen lopputulemien eriarvoisuuteen (Riihelä & Tuomala, 2020, 31; Atkinson, 2015, 9–10). Tuloerot esitetään yhdeksi tällaiseksi lopputulemien eriarvoisuuden muodoksi. Tämän opinnäytetyön tavoitteena on tutkia tuloeroja, joita ei pidetä oikeutettuina eli tasa-arvoisina. Laajemmassa kontekstissa voi kuitenkin olla ongelmallista määritellä sosiaalinen normi oikeutetuille tuloeroille (Lintunen, 2007, 2).

Sosioekonominen asema tarkoittaa ihmisten asemaa yhteiskunnassa. Käsitteen ytimen muodostavat yhdessä koulutus, ammattiasema ja tulot, joiden ymmärretään yleisesti olevan yhteydessä toisiinsa (Lahelma & Rahkonen, 2011, 48). Tässä tutkielmassa sosioekonomista asemaa on valittu kuvaamaan koulutus ja tulot, mutta ammattiaseman sijaan on tarkasteltu työmarkkina-asemaa, joka kuvaa sitä, onko henkilö esimerkiksi ansiotyössä, työttömänä vai vanhempainvapaalla. Edellä mainittuja sosioekonomista asemaa kuvaavia muuttujia käytetään usein sosiaalitutkimuksessa taustamuuttujina kuvaamaan tutkimuksen havaintoyksikköjen, tässä tapauksessa henkilöiden, ominaisuuksia (Kvantitatiivisen tutkimuksen verkkokäsikirja, luku Sosiaalitutkimuksen sosiodemografiset taustamuuttujat). Vaikka sosioekonominen asema määritellään yleisesti yksilön henkilökohtaisten ominaisuuksien kautta, usein myös vanhempien aseman nähdään vaikuttavan taustalla (Lahelma & Rahkonen, 2011, 48–49). Tätä tukee muun muassa se, että jo huono-osaiset lähtökohdat itsessään tuottavat huono-osaisuutta, ja se että luokka-asemaa pidetään usein periytyvänä (Blom & Melin, 2011, 198; Therborn 2014, 18).

3. Aikaisempi tutkimus

Taloudellisen eriarvoisuuden tutkimus on monimuotoista. Tässä tutkielmassa keskiössä on tutkimukset, joissa kartoitetaan taloudellisen eriarvoisuuden syitä sekä suomalaisesta että kansainvälisestä näkökulmasta. Suomessa on julkaistu muun muassa tulojakoa eri näkökulmista tarkastelevia tutkimuksia (esim. Loikkanen, Riihelä & Sullström, 2007), tuloeroihin kohdistuvia näkemyksiä ja asenteita selvittäviä tutkimuksia ja erilaisia raportteja eriarvoisuuden tilasta (esim. Mattila, 2020; Rajavuori, 2022). Kansainvälinen tutkimus on 2000-luvulta lähtien ollut asenteiden lisäksi kiinnostunut laajalti siitä, kuinka taloudellinen eriarvoisuus näyttäytyy maailmanlaajuisesti ja millaisia toimia sitä vastaan tulisi kohdistaa.

3.1. Taloudellisen eriarvoisuuden syyt

Taloudellista eriarvoisuutta tutkitaan usein yhdessä muiden eriarvoisuuden ulottuvuuksien kanssa (Therborn, 2014), sillä sitä on lähes mahdotonta tutkia sellaisenaan ilman yhteyksiä muihin yhteiskunnallisiin ilmiöihin, kuten terveyteen ja hyvinvointiin. Tässä tutkielmassa hyödynnetään etenkin sosiologian, taloustieteen ja epidemiologian eli väestöterveystieteen piirissä tehtyä tutkimusta. Brittiläiset epidemiologit Richard Wilkinson ja Kate Pickett (2011) esittävät klassikoksi nousseessa teoksessaan *Tasa-arvo ja hyvinvointi: Miksi tasa-arvo on hyväksi kaikille?* päätelmiä suurten tuloerojen yhteiskunnallisista vaikutuksista. He toteavat, että pienten tuloerojen maissa esimerkiksi mielenterveysongelmista ja päihdeongelmista kärsitään keskimäärin vähemmän kuin suurten tuloerojen maissa (em., 85–90). He käyttävät teoksessaan tasa-arvon käsitettä kuvaamaan pienten tuloerojen maita, kun taas suurten tuloerojen maita luonnehditaan eriarvoisiksi. Tuloerojen ajatellaan mittaavan nyky-yhteiskunnan hierarkkisia eroja, mikä tarkoittaa suurten tuloerojen merkitsevän suurempia etäisyyksiä eri yhteiskuntaluokkien välillä (em., 42). Koska tuloerot ovat taloudellisen eriarvoisuuden lisäksi kytköksissä myös laajasti erilaisiin asemiin ja hyvinvointieroihin, ne mittaavat hyvin nyky-yhteiskunnan hierarkkisia eroja. Voidaan siis ajatella, että mitä suuremmat tuloerot ovat, sitä suuremmat ovat myös sosiaaliset, kulttuuriset, taloudelliset ja terveydelliset etäisyydet eri yhteiskuntaluokkien välillä. Tutkimuksessa tuodaan hyvin kattavasti esiin se, kuinka erilaiset yhteiskunnalliset ja yksilölliset ongelmat kytkeytyvät yhteiskuntien eriarvoisuuteen eli tässä tapauksessa tuloeroihin. Se esittää selkeästi, että mitä suuremmat tuloerot ovat, sitä huonommin ihmiset voivat tulojen suuruudesta riippumatta.

Wilkinsonin ja Pickettin (2011) tutkimusta suomalaiseseen kontekstiin hyödyntänyt Heikki Hiilamo (2010) pohtii tuloerojen vaikutusta Suomessa. Hänen mukaansa Suomi ei kuulu niihin maihin, jotka eniten kärsivät tuloerojen kasvusta, sillä suomalainen hyvinvointivaltio pehmentää niitä kielteisiä hyvinvointivaikutuksia, joita tuloerot voivat aiheuttaa (em., 78).

Kansainvälisessä tutkimuksessa nostetaan esiin vaurauden jakautumisen dynamiikan mekanismeja, jotka joko lähentävät tai erkaannuttavan yhteiskuntaryhmiä toisistaan (Piketty, 2016). Lähentäviä mekanismeja ovat muun muassa osaamisen levittäminen ja koulutukseen investoiminen. Niiden voidaan katsoa kaventavan yhteiskuntaluokkien välisiä eroja, joihin myös Wilkinson ja Pickett (2011) ottavat kantaa. Merkittävimmiksi erkaannuttaviksi mekanismeiksi Piketty (2016, 32) mainitsee kaikista eniten tienaavien ryhmän irtautumisen omalle kasvu-uralleen sekä hitaan talouskasvun ajan, jolloin varallisuus erityisesti kasautuu tietyille tahoille. Myös Therborn (2014, 49–55) viittaa teoksessaan eriarvoisuutta ylläpitäviin mekanismeihin. Piketty (2016) esittää tuloerojen syyksi nopean pääoman tuoton kasvun suhteessa taloudelliseen kasvuun, mikä johtaa pääoman kasautumiseen ja täten suurten varallisuus- ja tuloerojen kasvuun. Brittiläinen Anthony Atkinson (2015) sen sijaan esittää tuloerojen kehityksen heijastavan yhteiskunta- ja talouspolitiikan valintoja. Hänen mielestään teknologian kehitystä ja globalisaatiota ei tule syyttää eriarvoisuuden kasvusta, vaan hän peräänkuuluttaa poliitikkojen vastuuta taloudellisen eriarvoisuuden vähentämisessä muun muassa vero- ja tulonsiirtopolitiikan avulla. Teknologian kehittyessä politiikan tulee suosia sellaisia innovaatioita, jotka tukevat ihmisten työllisyyttä koneiden sijaan. Eriarvoisuuden vähentämiseksi Atkinson (2015) esittää myös etuuskien tarveharkinnan sijaan eräänlaista versiota perustulosta, osallistumistuloa, jonka ehtona on osallistua tiettyihin informaalin työn muotoihin. Hän siis esittää hyvin konkreettisia toimia taloudellisen eriarvoisuuden vähentämiseksi.

Suomalaisessa tutkimuskirjallisuudessa puhutaan ”talouskasvun hedelmistä” (mm. Taimio, 2007; Saari, 2011), mikä juontaa juurensa laman jälkeiseen talouskasvuun. Suomen bruttokansantuote (BKT) on kehittynyt vuodesta 1993 vuoteen 2021 mennessä rahamääräisesti 81 miljardista 271 miljardiin euroon, mikä on suurempi kuin koskaan aiemmin (Tilastokeskus, Kansantalouden vuositilinpito). Tutkijat ovat kuitenkin havainneet, että talouskasvusta huolimatta ”hedelmät” eivät jakaudu tasan kaikille. Saari (2011) toteaa, että

talouskasvusta saadut hyödyt siirtyvät suurituloisimmilta muille työmarkkinoilla oleville ryhmille melko hitaasti. Esimerkiksi verotusjärjestelmä mahdollistaa edelleen kotitalouksien välisten tuloerojen kasvun siten, että se verottaa selkeästi ankarammin ansiotuloja suhteessa pääomatuloihin (Riihelä, Sullström & Suoniemi, 2007, 83–84; Kiander 2007, 31). Lisäksi palkkojen maltillinen kehittyminen suhteessa talouskasvuun mahdollistaa yritysten varallisuuden nopean kasvun (Kiander (2007, 31). Suomalaisesta tutkimuksesta voi löytää paljon yhteneväisyyksiä Pikettyn (2016) näkemysten kanssa: molemmissa merkittävimmiksi tuloerojen kasvun syiksi esitetään suurta talouskasvua ja varallisuuden kasautumista tietyille ryhmille.

3.2. Tuloeroja koskevat asenteet

Kansainvälisesti on tutkittu, kuinka sosiaalinen luokka vaikuttaa asenteisiin taloudellisesta eriarvoisuudesta (Curtis & Andersen, 2015). Tulosten mukaan oman edun tavoittelu on merkittävä tekijä hyväksyttävää eriarvoisuutta määriteltäessä. Suurituloiset kokevat taloudellisen eriarvoisuuden oikeutetummaksi, koska eriarvoisuus ei juurikaan vaikuta heihin, eivätkä he hyödy mitenkään sellaisista politiikoista, joilla taloudellista eriarvoisuutta pyritään vähentämään. Sen sijaan pienituloisilla on vähemmän taloudellisia resursseja, minkä vuoksi he hyötyvät eniten tulonjaosta. Therborn (2014) esittää samankaltaisesti, että köyhiä kiinnostaa enemmän köyhyden lievittäminen ja toimeentuloturva, kun taas huipputuloisia omaisuuden suojaaminen uudelleenjaolta. Tulokset osoittavat, että omasta taloudellisesta asemasta huolimatta eriarvoisuuden vähentämistä kannatetaan, jos sen koetaan parantavan omaa taloudellista tilannetta (Curtis & Andersen, 2015). Asenteita selittää lisäksi kansalliset näkemykset: suurten tuloerojen maissa suositaan enemmän tulonjakoa taloudellisen eriarvoisuuden vähentämisen keinona (Curtis & Andersen, 2015). Ihmisten näkemykset hyväksyttävästä eriarvoisuudesta ovat tutkimuksen mukaan hyvin lähellä sen yhteiskunnan todellista eriarvoisuuden tasoa, missä he asuvat.

Suomalaisessa tutkimuksessa esitetään, että yhteiskunnassa vallitsevalla taloudellisuuden eriarvoisuuden asteella on yhteyttä näkemyksiin siitä, pitäisikö tuloeroja pienentää (Kallio, Kangas & Niemelä, 2013). Huomiot ovat melko yhteneväisiä aikaisemmin esitetyn kansainvälisen tutkimuksen kanssa (Curtis & Andersen, 2015). Ne perustuvat havaintoon, että

mitä suuremmat tuloerot yhteiskunnassa vallitsee, sitä enemmän vaaditaan tuloerojen pienentämistä (em., 49). Suomi on kuitenkin poikkeus: tuloerot ovat suhteellisen pienet, mutta silti Suomessa vaaditaan tulontasausta enemmän kuin muissa pienten tuloerojen maissa (ks. myös Metelinen, 2021). Suomalaiselle yhteiskunnalle on ominaista se, että verotuksen ja sosiaalisten tulonsiirtojen avulla on onnistuttu tasaamaan tulojen jakautumista eli pienentämään tuloeroja (Kallio, Kangas & Niemelä, 2013). Tätä voidaan pitää osoituksena Suomen poliittisesta tahtotilasta kohentaa tasa-arvoisuutta. Elinkeinoelämän valtuuskunnan julkaisemassa eriarvoisuutta koskevassa raportissa (2021) suomalaisten on todettu omaavan vähemmän tuloeroihin liittyviä huolia kuin kymmenen vuotta sitten. On kuitenkin syytä ottaa huomioon erilaisten nopeastikin muuttuvien kansallisten ja kansainvälisten olosuhteiden vaikutus ihmisten kokemuksiin.

Anu Kantola ja Hanna Kuusela (2019) ovat tutkineet varakkaiden suomalaisten asenteita kysymällä rikkailta ihmisiltä, mitä he ajattelevat omasta asemastaan ja muista ihmisistä. Myös tässä teoksessa nostetaan esiin varallisuuden nopea kasautuminen kaikista vauraimmille. Tutkimuksessa on teoksen nimen mukaisesti tutkittu Suomen ”rikkaimpaan promilleen” kuuluvia henkilöitä, jotka ovat esimerkiksi vuonna 2016 tienanneet 22 kertaa enemmän kuin keskiverto suomalainen palkansaaja, jonka vuositulot olivat 31 000 euroa (em., 21). Tutkimuksesta selviää, kuinka rikkaimmat pyrkivät suuresta varallisuudestaan huolimatta elämään vaatimattomasti, mutta myös se, kuinka he toivovat maltillisempaa verotusta, leikkauksia sosiaaliturvaetuksiin ja palkanalennuksia. Tutkimukseen haastatellut perijät, johtajat ja yrittäjät ovat pääosin sitä mieltä, että suomalaiset työttömät ovat ”laiskoja vetelehtijöitä”, kun taas varakkaiden joutilaisuus on oikeutettua ja ansaittua. (Kantola & Kuusela, 2019.) Blom ja Melin (2011, 197) esittävät historiallista näkökulmaa omassa artikkelissaan: jo ennen 1990-luvun lamaa köyhiä pidettiin syllisinä omaan tilanteeseensa köyhyyden ollessa seurausta laiskuudesta ja kyvyttömyydestä hoitaa omia asioita. Näkökulmassa on yhteneväisyyksiä Kantolan ja Kuuselan (2019) esittämien havaintojen kanssa.

4. Tutkimusasetelma

Tässä tutkielmassa tarkastellaan kvantitatiivisen kyselytutkimusaineiston avulla sosioekonomisen aseman yhteyttä näkemyksiin taloudellisesta eriarvoisuudesta. Tutkimuskysymyksenä on, millainen on sosioekonomisen aseman yhteys käsityksiin taloudellisesta eriarvoisuudesta. Aineiston ja tutkimusetiikan käsittelyn jälkeen esitellään valitut muuttujat ja niiden jakaumat sekä tutkimusmenetelmän käyttö.

4.1 Aineisto ja tutkimusetiikka

Tutkielman aineistona on Tilastokeskuksen keräämä, vuoden 2019 International Survey Programme -kyselytutkimus, joka on noudettu Tietoarkistosta (ISSP & Melin, 2019). Aineisto käsittelee taloudellista eriarvoisuutta. Kyselyyn vastaajat valittiin systemaattisella satunnaisotannalla. Vastaajilta tiedustellaan suhtautumista eri sosiaalisten ryhmien, ammattien ja yhteiskuntien välisiin tuloeroihin. Näiden lisäksi kartoitetaan muun muassa vastaajien sosioekonomista tilannetta. Vastaukset on kerätty itsetäytettävillä strukturoiduilla verkko- tai paperisilla lomakkeilla, joihin ovat vastanneet 15–74-vuotiaat suomalaiset. Otokoko tutkimuksessa on 2500 henkilöä, joista kyselyyn on vastannut 991. Täten vastausprosentiksi saadaan 39,6. Vastausprosentin ollessa matala, aineistossa käytetään kahta painomuuttujaa kadon aiheuttaman vääristymän korjaamiseksi. Sen vuoksi aineiston voidaan katsoa edustavan hyvin perusjoukkoa. (Tähtinen, Laakkonen & Broberg 2020). Aineistoa hyödynnettäessä on syytä huomioida se, että tuloeroja ja varallisuutta ei ole määritelty vastaajille etukäteen, vaan vastaukset perustuvat heidän omiin käsityksiinsä ja kokemuksiinsa. Ei siis voida tarkasti sanoa, kuinka vastaajat ovat edellä mainitut käsitteet ymmärtäneet.

Tämä tutkielma on toteutettu noudattaen Tutkimuseettisen neuvottelukunnan määrittämiä hyvän tieteellisen käytännön peruseriaatteita, joita ovat luotettavuus, rehellisyys, arvostus ja vastuunkanto. Periaatteita hyödynnetään aineiston hankinnassa, käytössä ja tutkimustulosten esittämisessä (Tutkimuseettinen neuvottelukunta). Tässä tutkielmassa on hyödynnetty valmiiksi kerättyä aineistoa, joka on Tietoarkiston kautta ollut saatavilla tutkimukseen, opetukseen ja opiskeluun. Aineisto on valmiiksi anonymisoitu, joten vastaajat

eivät ole tunnistettavissa. Se myös hävitetään käytön jälkeen Aila Aineistoportaalin sähköpostitse toimittamien ohjeiden mukaisesti.

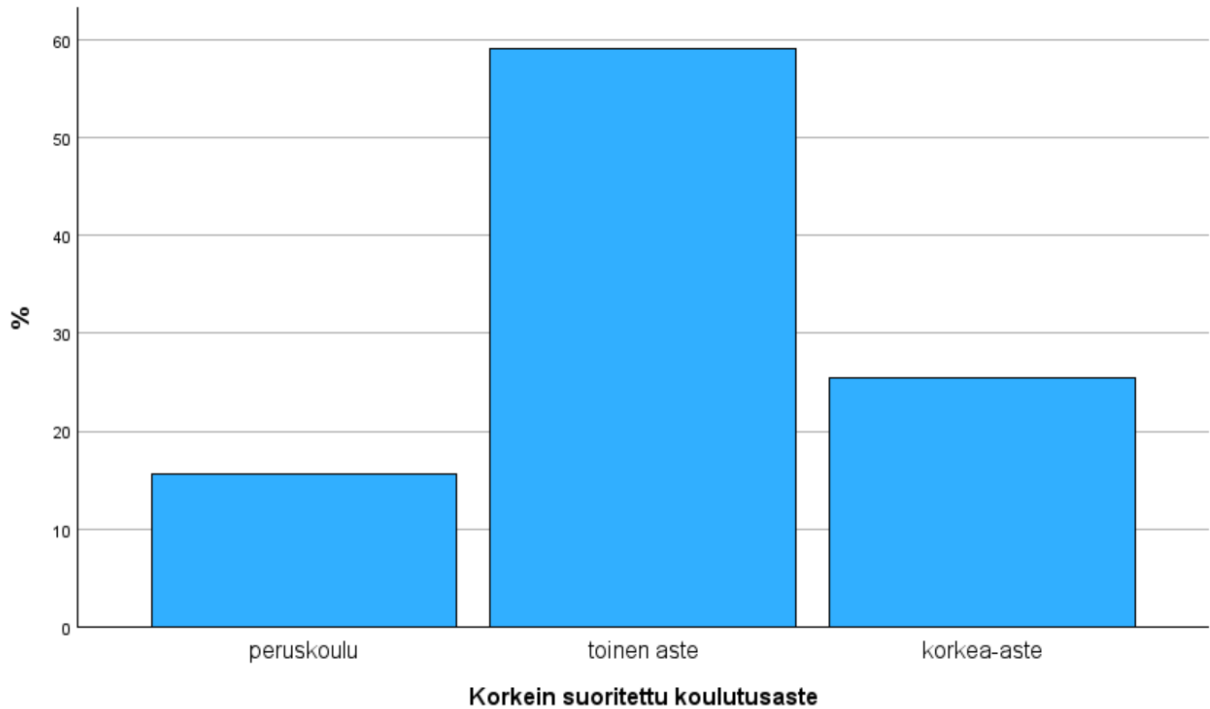
4.2 Muuttajat ja menetelmät

Tutkielmassa taustamuuttujiksi valittiin sosioekonomista asemaa kuvaavat taustamuuttajat ”Mikä on koulutuksesi? Valitse korkein loppuun suoritettu koulutusaste, vain yksi vaihtoehto.”, ”Kuinka suuret keskimäärin ovat omat kuukausitulosi veroja vähentämättä (=bruttotulot) mukaan lukien kaikki sosiaalietuudet? (euroa kuukaudessa)” ja ”Mikä seuraavista kuvaa parhaiten tämänhetkistä tilannettasi?”, jonka avulla kartoitetaan työmarkkinatilannetta. Taustamuuttujaksi valittiin myös sukupuoli, jota hyödynnetään elaboraatiossa.

Kaikkia selittäviä muuttujia uudelleenluokiteltiin, jotta niitä olisi mielekästä käyttää ristiintaulukoinnissa. Koulutusta koskeva muuttuja luokiteltiin uudelleen kolmeen eri ryhmään: peruskoulu, toisen asteen koulutus ja korkea-asteen koulutus. Peruskoulua kuvaava muuttuja sisältää vielä peruskoulussa olevat, peruskoulun käyneet ja kansakoulun käyneet. Toista astetta kuvaava muuttuja sisältää ammattikoulun ja lukion suorittaneet, mutta myös opistotason ammatillisen koulutuksen käyneet. Korkea-astetta kuvaavaan muuttujaan sisällytettiin ylemmät ja alemmat yliopisto- ja ammattikorkeakoulututkinnot. Tulo-muuttuja luokiteltiin neljään eri ryhmään: 0–999, 1000–2499, 2500–3999 ja yli 4000 euroa. Jakoa ei tehty perustuen mihinkään viralliseen luokitukseen, vaan omaan käsitykseen tähän tutkielmaan sopivaksi. Työtilannetta kuvaava muuttuja uudelleenluokiteltiin siten, että siinä eroteltiin ansiotyössä olevat ja työttömät työnhakijat, ansiotyön ulkopuolelle olevat ja opiskelevat. Ansiotyön ulkopuolella olevien ryhmä sisältää työkyvyttömät, eläkkeellä olevat, kotivanhemmat, omaishoitajat sekä varusmies- tai siviilipalveluksessa olevat vastaajat. Eläkeläisten osuus kaikista vastaajista on 26 %, joten se kattaa suurimman osan ansiotyön ulkopuolella olevien ryhmästä. Sukupuoli saa tässä aineistossa vain kaksi arvoa, mies ja nainen, eli se on binäärinen muuttuja. Kyseinen muuttuja luokiteltiin alun perin aineistossa kaksiluokkaiseksi, joten tässä tutkielmassa ei voida ottaa kantaa muiden sukupuolten näkemyksiin. Kaikista muuttujista puuttuviksi merkittiin vastausvaihtoehto ”jokin muu”, sillä ne eivät tuota tutkielmaan lisäarvoa, eikä niiden poistaminen vaikuta tulosten tulkintaan frekvenssien ollessa hyvin pienet.

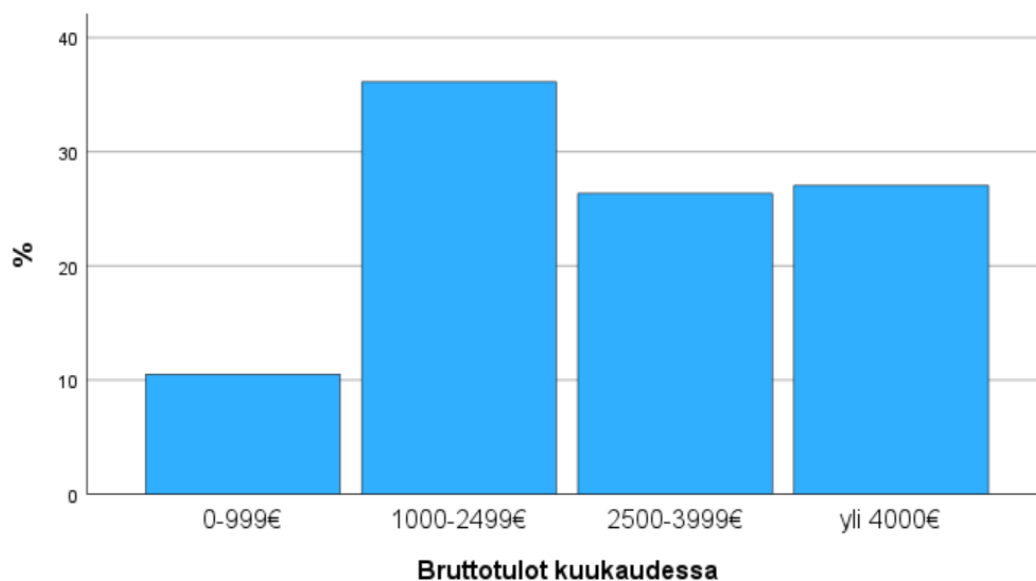
Selitettyäksi muuttujaksi valittiin taloudellista eriarvoisuutta kuvaava muuttuja *"Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä? Tuloerot ovat Suomessa liian suuret"*. Se luokiteltiin uudelleen siten, että *"täysin samaa mieltä"* ja *"samaa mieltä"* yhdistettiin, samoin kuin vastausvaihtoehdot *"eri mieltä"* ja *"täysin eri mieltä"*. Näin ollen kolme uutta luokkaa ovat *"samaa mieltä olevat"*, *"ei samaa eikä eri mieltä olevat"* ja *"eri mieltä olevat"*. Kyseinen muuttuja kuvaa erittäin hyvin taloudellista eriarvoisuutta, sillä sen sanallisen muotoilun *"tuloerot ovat liian suuret"* voidaan tässä tapauksessa olettaa viittaavan tuloeroihin, joita ei pidetä oikeudenmukaisina.

Edellä esiteltyjen muuttujien jakautumien havainnollistamiseksi hyödynnettiin pylväsdiagrammeja. Kahden muuttujan menetelmistä käytettiin ristiintaulukointia, sillä sen edellyttämä muuttujien kategoria- tai järjestysasteikollisuus toteutui valituissa muuttujissa. Ristiintaulukointia käytettiin siis kahden muuttujan väliseen vertailuun ja niiden yhteyksien kuvaamiseen, mikä muuttujien mitta-asteikollisuuksien lisäksi edellyttää aineistolta tarpeeksi suuria frekvenssejä, jotka tässä tarkastelussa toteutuivat. (Valli, 2015, 50.) Tässä tutkielmassa kolme sosioekonomista asemaa kuvaavaa taustamuuttujaa ristiintaulukoitiin muuttujan *"Mitä mieltä olet seuraavasta väittämästä? Tuloerot ovat Suomessa liian suuret"* kanssa. Ennen ristiintaulukointia asetettiin hypoteesit, joita testattiin ristiintaulukoinnin avulla. Hypoteesin testauksen keskeinen idea on muotoilla hypoteesi, joka on vastoin alkuperäistä oletusta, jonka jälkeen testataan, voidaanko kyseistä hypoteesia kumota empiirisen aineiston perusteella (Kvantitatiivisen tutkimuksen verkkokäsikirja, Hypoteesien testaus). Ristiintaulukoinnin yhteyteen liitettiin khiin neliö -testin tulos, joka kertoi p-arvon avulla, voiko tehtyä havaintoa yleistää perusjoukkoon. Yleisesti hyväksytty p-arvon raja-arvo on 0,05. Tätä pienemmällä tai yhtä suurella p-arvolla havainnon voi luotettavimmin yleistää kuvaamaan perusjoukkoa. Ristiintaulukoinnin yhteydessä suoritettiin myös elaboraatio, jossa jo valmiiksi löytynyttä kausaalisuhdetta pyrittiin tarkentamaan lisäämällä tarkasteluun uusi kaksiluokkainen muuttuja, sukupuoli. (em., Ristiintaulukointi.) Tässä analyysissä sukupuolen vaikutusta tarkasteltiin tuloluokkia koskevassa ristiintaulukoinnissa.



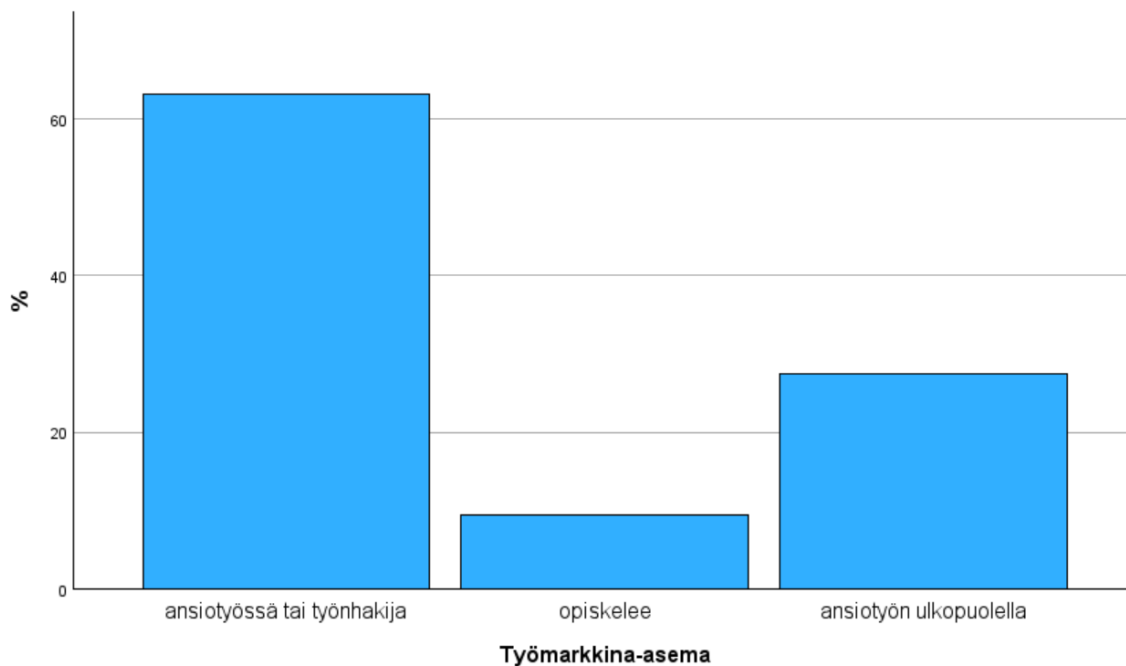
Kuvio 1. Vastaajien koulutus (n = 835)

Kuviosta 1 nähdään, että suurin osa vastanneista (59 %) on suorittanut korkeimpana koulutusasteenaan toisen asteen tutkinnon, eli he ovat käyneet joko lukion, ammattikoulun tai opistotason ammatillisen koulutuksen. Peruskoulu- ja korkea-asteisia vastaajia on sen sijaan selkeästi vähemmän. Pelkän peruskoulun käyneiden pienen vastaajamäärän voi selittää muun muassa vastaajien ikä tai se, että heidän osuutensa voi olla suurempi siitä ryhmästä, joka kyselyyn ei ole vastannut.



Kuvio 2: Vastaajien tulot (n = 991)

Kuviosta 2 nähdään, kuinka bruttotulot eli tulot ennen veroja jakautuvat vastaajien kesken. Tässä aineistossa bruttotulot sisältävät myös pääomatulot ja sosiaalietuudet. Suurin ryhmä tuloluokissa on 1000–2499 €, johon kuuluu noin 36 % vastaajista. Sen sijaan kumpaankin ylimpään tuloluokkaan sijoittuu noin kolmasosa vastaajista, ja pienimpään tuloluokkaan sijoittuu pienin osuus vastaajista. Suurin tuloluokka sisältää tuloja aina 4000 eurosta 15 000 euroon, joten sen sisällä on paljon vaihtelua. Sen sijaan kahteen pienimpään tuloluokkaan sijoittuu todennäköisesti seuraavassa kuviossa esitellyt opiskelijat, ansiotyön ulkopuolella olevat ja työssäkäyvät pienituloiset.



Kuvio 3: Vastaajien työmarkkina-asema (n = 970)

Kuviosta 3 saadaan selville vastaajien jakauma työmarkkina-aseman mukaan. Selkeästi suurin vastaajaryhmä (63,1 %) on ansiotyössä olevat ja työtä etsivät. Opiskelijaryhmä, joka sisältää sekä koululaisia että opiskelijoita, on selkeästi vähiten edustettu ryhmä tässä aineistossa. Kyselytutkimukseen vastaamattomien ryhmä voi pitää sisällään edustajia juuri näistä ryhmistä, joissa vastausprosentti on jäänyt pieneksi. Ansiotyön ulkopuolella olevien ryhmä sisältää pysyvästi työkyvyttömät, kotivanhemmat ja omaishoitajat sekä varusmies- tai siviilipalveluksessa olevat, jolloin alhaista vastausprosenttia voi selittää muun muassa kyselytutkimuksen saavuttamattomuus tai ajan puute. Eläkeläisten merkittävää osuutta ansiotyön ulkopuolella olevien ryhmästä voi taas päinvastaisesti selittää se, että heillä voisi olla aikaa vastata kyselytutkimukseen.

5. Sosioekonomisen aseman yhteys näkemyksiin taloudellisesta eriarvoisuudesta

Tässä luvussa esitetään analyysin tulokset tarkastelemalla ristiintaulukoinnin ja khiin neliö -testin avulla selittävien ja selitettävien muuttujien yhteyksiä. Elaboraation avulla tarkennetaan jo havaittua yhteyttä lisäämällä tarkasteluun yksi muuttuja (sukupuoli) lisää. Kunkin muuttujan analyysin yhteyteen asetetaan aluksi nollahypoteesi ja vastahypoteesi. Nollahypoteesi on vastoin alkuperäistä oletusta, joka pyritään kumoamaan aineiston avulla. Vastahypoteesi astuu voimaan, jos nollahypoteesi hylätään. Ensimmäiset hypoteesit asetetaan koskien korkeinta suoritettua koulutusastetta.

Hypoteesit:

H0: Korkeimmalla suoritettulla koulutusasteella ei ole yhteyttä siihen, koetaanko tuloerot Suomessa liian suuriksi.

H1: Korkeimmalla suoritettulla koulutusasteella on yhteys siihen, koetaanko tuloerot Suomessa liian suuriksi.

Taulukossa 1 esitetty ristiintaulukointi esittää mielenkiintoisia tuloksia koulutustason yhteydestä näkemyksiin tuloeroista. Ristiintaulukoinnin ja sen yhteyteen asetetun khiin neliö -testin arvo ($p > 0,05$) kertoo, että korkeimmalla suoritettulla koulutusasteella ei ole tilastollisesti merkitsevää yhteyttä siihen, koetaanko tuloerot Suomessa liian suuriksi. Se tarkoittaa sitä, että tulos voi olla sattumaa, eikä sitä voida luotettavasti yleistää perusjoukkoa kuvaavaksi. Tässä tapauksessa siis nollahypoteesi jää voimaan. Tästä huolimatta voidaan havaita, että korkea-asteen suorittaneet ovat muita ryhmiä useammin sitä mieltä, että tuloerot eivät ole liian suuret. Sen sijaan korkeimmillaan peruskoulun ja toisen asteen suorittaneet kokevat korkea-asteen suorittaneita jonkin verran enemmän tuloerojen olevan liian suuret. Tuloksissa on syytä huomioida koulutustason uudelleenluokittelu, joka voi myös vaikuttaa tuloksiin, sillä uudelleenluokittelun myötä ei voida saada vastausta esimerkiksi siihen, kuinka ammattikorkeakoulun ja yliopiston käyneet ovat tahoillaan vastanneet.

Taulukko 1. Tuloeronäkemykset korkeimman suoritetun koulutusasteen mukaan (n = 835, p-arvo > 0,05).

	Peruskoulu	Toinen aste	Korkea-aste	Yhteensä
Täysin samaa mieltä tai samaa mieltä	76 %	77 %	69 %	75 %
En samaa enkä eri mieltä	12 %	13 %	17 %	14 %
Eri mieltä tai täysin eri mieltä	12 %	10 %	15 %	12 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %

Toiset hypoteesit asetetaan koskien työmarkkina-asema-muuttujaa. Oletuksena on, että työmarkkina-aseamalla on yhteyttä tuloeronäkemyksiin, joten vastahypoteesi on asetettu sen mukaisesti.

Hypoteesit:

H0: Työmarkkina-aseamalla ei ole yhteyttä siihen, koetaanko tuloerot Suomessa liian suuriksi.

H1: Työmarkkina-aseamalla on yhteys siihen, koetaanko tuloerot Suomessa liian suuriksi.

Taulukko 2 osoittaa työmarkkina-aseman yhteyden näkemyksiin tuloerojen suuruudesta. Aluksi on hyvä tarkentaa, että ansiotyössä olevien tai töitä etsivien enemmistöosuus aineistossa näkyy heidän suurina osuuksinaan myös tässä ristiintaulukoinnissa. Tulosten mukaan ansiotyön ulkopuolella olevat ovat useimmin sitä mieltä, että tuloerot ovat liian suuret. Työmarkkina-aseamalla on yhteys tuloeroasenteisiin siten, että ansiotyön ulkopuolella olevat kokevat muita ryhmiä useammin tuloerot liian suuriksi. Opiskelijat vastaavat muita useammin, että eivät ole samaa tai eri mieltä väitteen kanssa, jota voi selittää vielä oma tietämättömyys aiheesta, jolloin siihen ei olla osattu ottaa selkeää kantaa.

Tuloksia tulkitessa on hyvä muistaa, että opiskelevien ryhmä sisältää sekä koululaiset että korkeammilla asteilla opiskelevat, joka voi myös vaikuttaa tuloksiin. Ansiotyön ulkopuolella olevien ryhmään kuuluu sellaisia vastaajia, jotka elävät todennäköisesti pääasiallisesti yhteiskunnan myöntämien erilaisten etuuksien varassa, mikä voi vaikuttaa heidän kokemuksiinsa tuloerojen liiallisesta suuruudesta. Kyseiset etuudet voidaan myös kokea liian pieniksi. On mielenkiintoista, että ansiotyötä tekevät ja työnhakijat kokevat tuloerot

opiskelevien ryhmää useammin liian suuriksi. Tässä tutkielmassa ei ole tarkasteltu vastaajien ammatteja, joten sen perusteella tulokseen ei voi ottaa kantaa. Edellä mainittu ryhmä voi kuitenkin edustaa vastaajia pienituloisesta suurituloiseen. Ristiintaulukoinnin yhteydessä suoritettu khiin neliö -testi osoittaa, että tulokset ovat tilastollisesti melkein merkitseviä, eli ne voidaan melko luotettavasti yleistää kuvaamaan perusjoukkoa.

Taulukko 2. Tuloeronäkemykset työmarkkina-aseman mukaan (n = 970, p-arvo < 0,05 *).

	Ansiotyössä tai työnhakija	Opiskelee	Ansiotyön ulkopuolella	Yhteensä
Täysin samaa mieltä tai samaa mieltä	68 %	61 %	78 %	70 %
En samaa enkä eri mieltä	15 %	19 %	13 %	15 %
Eri mieltä tai täysin eri mieltä	17 %	19 %	9 %	15 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %

(* = tilastollisesti melkein merkitsevä)

Kolmannet hypoteesit asetetaan koskien tuloeronäkemyksiä bruttotulojen mukaan. Oletuksena on, että bruttotuloilla on yhteyttä tuloeronäkemyksiin. Vastahypoteesi on asetettu sen mukaisesti.

Hypoteesit:

H0: Bruttotuloilla kuukaudessa ei ole yhteyttä siihen, koetaanko tuloerot Suomessa liian suuriksi.

H1: Bruttotuloilla kuukaudessa on yhteys siihen, koetaanko tuloerot Suomessa liian suuriksi.

Taulukko 3 osoittaa, että yleisesti ottaen suurin osa kaikista vastaajista on sitä mieltä, että Suomessa tuloerot ovat liian suuria, eli nollahypoteesi hylätään ja vaihtoehtoinen hypoteesi astuu voimaan. Tuloksista huomataan myös, että ylimmässä tuloluokassa ollaan useimmiten sitä mieltä, että tuloerot eivät ole liian suuret. Tulos ei ole sinänsä yllättävä, kun sitä peilataan aikaisempaan tutkimukseen, jossa paljon tienaaavien osoitettiin olevan eriarvoisuuskokemusten ulkopuolella. Sen sijaan alemmista tuloluokista löytyy suhteellisesti eniten niitä, joiden mielestä tuloerot ovat liian suuret. 1000-2499 euroa tienaaavien luokka voi

sisältää sekä työelämässä olevia pienituloisia että työelämän ulkopuolella olevia sosiaaliturvaetuksien saajia. On hyvä muistaa, että analyysi on suoritettu huomioiden vastaajien bruttotulot, joten se ei anna tarkkaa kuvaa käyttöön jäävästä rahamäärästä. On kiinnostavaa havaita, että pienimpään tuloluokkaan kuuluvien joukossa on jonkin verran niitä, jotka eivät pidä tuloeroja liian suurina. Ristiintaulukoinnin yhteydessä esitetty khiin neliö -testin arvo ($p < 0,001$) osoittaa, että saadut havainnot ovat luotettavasti yleistettävissä perusjoukkoon.

Taulukko 3. Tuloeronäkemykset bruttotulojen mukaan (n = 991, p-arvo < 0,001 ***).

	0–999 €	1000–2499 €	2500–3999 €	yli 4000 €	Yhteensä
Täysin samaa mieltä tai samaa mieltä	70 %	81 %	76 %	52 %	71 %
En samaa enkä eri mieltä	15 %	13 %	14 %	19 %	15 %
Eri mieltä tai täysin eri mieltä	14 %	7 %	10 %	29 %	14 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

(*** = tilastollisesti erittäin merkitsevä)

Lopuksi tarkastellaan bruttotulojen yhteyttä tuloeronäkemyksiin yhdessä sukupuoli-muuttujan kanssa. Neljäs hypoteesi on, että bruttotulot yhdessä sukupuolen kanssa ovat yhteydessä tuloeronäkemyksiin. Vastahypoteesi on asetettu sen mukaisesti.

Hypoteesit:

H0: Bruttotuloilla yhdessä sukupuolen kanssa ei ole yhteyttä siihen, koetaanko tuloerot Suomessa liian suuriksi.

H1: Bruttotuloilla yhdessä sukupuolen kanssa on yhteyttä siihen, koetaanko tuloerot Suomessa liian suuriksi.

Taulukko 4 esittää tuloeronäkemyksen ja bruttotulojen yhteyden sukupuoleen. Elaboratio tehdään tässä yhteydessä siksi, koska tuloeroasenteet jakautuvat selkeimmin tulojen mukaan. Tulokset ovat hyvin mielenkiintoisia, sillä miesten ja naisten välillä on nähtävissä selkeitä eroja. Tämä tarkoittaa sitä, että nollahypoteesi hylätään, ja vaihtoehtoinen hypoteesi astuu voimaan. Pienimmässä tuloluokassa naiset kokevat miehiä selvästi useammin tuloerojen olevan liian suuret, mutta sama ilmiö on havaittavissa myös kaikista korkeimmassa tuloluokassa. Miesten kohdalla on mielenkiintoista se, että kahdessa keskimmaisessä

tuloluokassa tuloerot koetaan selkeästi useammin liian suuriksi kuin kaikista pienimmässä tuloluokassa. Analyysin avulla tehty havainto miesten ja naisten välisistä tuloeronäkemyksistä herättää ajatuksia kyseisen ilmiön syistä. Onkin aiheellista pohtia, voiko naisten näkemyksiä selittää esimerkiksi nais- ja miesvaltaisten alojen väliset palkkakuilut – siinä missä mies tienaa euron, nainen tienaa 84 senttiä. (Tilastokeskus, Sukupuolten tasa-arvo). Tulokset ovat tilastollisesti erittäin merkitseviä, joten ne voidaan luotettavasti yleistää koskemaan perusjoukkoa.

Taulukko 4. Tuloeronäkemykset bruttotulojen ja sukupuolen mukaan % (p-arvo < 0,001 ***).

		0–999 €	1000–2499 €	2500–3999 €	yli 4000 €	Yhteensä
Mies	Täysin samaa mieltä tai samaa mieltä	56 %	79 %	74 %	45 %	65 %
	En samaa enkä eri mieltä	23 %	12 %	16 %	19 %	16 %
	Eri mieltä tai täysin eri mieltä	21 %	9 %	10 %	36 %	19 %
Nainen	Täysin samaa mieltä tai samaa mieltä	80 %	81 %	77 %	61 %	76 %
	En samaa enkä eri mieltä	10 %	13 %	13 %	20 %	14 %
	Eri mieltä tai täysin eri mieltä	10 %	6 %	10 %	20 %	10 %
Yhteensä	Täysin samaa mieltä tai samaa mieltä	70 %	81 %	76 %	52 %	71 %
	En samaa enkä eri mieltä	15 %	13 %	14 %	19 %	15 %
	Eri mieltä tai täysin eri mieltä	14 %	7 %	10 %	29 %	14 %
		100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

(*** = tilastollisesti erittäin merkitsevä)

Edellä suoritettujen ristiintaulukoinnit osoittavat sosioekonomisen aseman yhteyden käsityksiin taloudellisesta eriarvoisuudesta. Vastajien tuloeronäkemyksiä selvitettiin ristiintaulukoimalla väittämä ”Mitä mieltä olet seuraavasta väittämästä? Tuloerot ovat Suomessa liian suuret” erikseen työmarkkina-asema-, koulutus- ja tulomuuttujien kanssa. Tulokset osoittavat, että alemmissa sosioekonomisissa luokissa tuloerot koetaan kauttaaltaan liian suuriksi verrattuna korkeamman sosioekonomisen aseman omaaviin. Vaikka tuloeronäkemyksissä ei ollutkaan tilastollisesti merkitsevää eroa, noudattaa se yhdessä muiden tarkastelujen kanssa yhdenmukaista linjaa.

6. Johtopäätökset

Tämän tutkielman tarkoitus oli tarkastella sitä, onko sosioekonomisella asemalla yhteyttä näkemyksiin taloudellisesta eriarvoisuudesta. Tutkimuskysymykseen pyrittiin vastaamaan määrällisellä aineistolla, joka kartoitti suomalaisten näkemyksiä taloudellisesta eriarvoisuudesta. Yleisesti voidaan todeta, että sosioekonomisella asemalla on yhteyttä siihen, koetaanko tuloerot Suomessa liian suuriksi. Erityisesti väite pätee tulojen osalta, mutta näkemykset vaihtelivat myös työmarkkina-aseman ja koulutustason mukaan. Koulutustasolla ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä, mikä tarkoittaa tuloksen voivan olla myös sattumaa. Kyseisen muuttujan eri luokkien välillä oli kuitenkin eroja. Kahden muuttujan ristiintaulukointien lisäksi suoritettiin myös elaboraatio sukupuolimuuttujan avulla, jotta tulojen vaikutusta saatiin vielä tarkennettua. Elaboraatio osoitti, että naiset kokevat sekä pienimmässä että suurimmassa tuloluokassa miehiä useammin tuloerot liian suuriksi. Muissa tuloluokissa jakaumat olivat hyvin tasaiset, mutta polarisaatio pieni- ja suurituloisimpien välillä oli selkeästi huomattavissa. Tiivistetysti voidaan todeta, että naissukupuoli, ansiotyön ulkopuolella oleminen, matala koulutus ja pieni palkka ovat yhteydessä tuloerojen pitämiseen liian suurina.

Analyysin avulla saadut tulokset ovat linjassa aiheesta aikaisemmin tehdyn kansainvälisen tutkimuksen kanssa, jonka mukaan tuloerot koetaan oikeudenmukaisemmiksi korkeampiin yhteiskuntaluokkiin kuuluvien ja korkeamman tulotason omaavien keskuudessa. Yhdeksi merkittäväksi syyksi Curtis ja Andersen (2015) esittävät sen, että eriarvoisuus vaikuttaa näihin ryhmiin vähemmän, ja he myös hyötyvät vain vähän sen vähentämiseen tarkoitetuista politiikoista, kun taas matalampiin yhteiskuntaluokkiin kuuluvilla ja matalamman tulotason omaavilla asia menee päinvastaisesti. Suomen kattava sosiaaliturvajärjestelmä onkin juuri tällaista politiikkaa, jonka avulla pyritään vähentämään eriarvoisuutta ja lieventämään niitä kielteisiä vaikutuksia, joita eriarvoisuus voi aiheuttaa (Hiilamo, 2010). Tämä voi olla yksi syy siihen, miksi tässä tutkielmassa hyödynnetyn aineiston perusteella myös matalamman sosioekonomisen aseman omaavissa luokissa on melko paljon niitä, jotka eivät koe tuloeroja liian suuriksi. Korkeamman sosioekonomisen aseman omaavien käsitystä oikeudenmukaisista tuloeroista voi osittain selittää Kantolan ja Kuuselan (2019) tutkimuksessa esiintynyt havainto siitä, kuinka erittäin suurituloiset kokevat asemansa ja tulojensa olevan oikeutettuja muun

muassa ahkeruuden, vastuullisuuden ja suuren työmäärän ansiosta. On kuitenkin syytä muistaa, että tutkimuksessa kartoitettiin rikkaimman promillen näkemyksiä, kun taas tässä tutkielmassa hyödynnetyssä aineistossa kaikkein suurituloisimpien vastaajien osuus ei ollut kovin suuri. Curtisin ja Andersonin (2015) tutkimus nostaa esille tärkeän huomion siitä, kuinka eriarvoisuuden käsityksiin vaikuttaa voimakkaasti sen yhteiskunnan eriarvoisuuden taso, jossa ihmiset asuvat. Suomessa eriarvoisuuden taso on kansainvälisesti hyvin matala (Kallio, Kangas & Niemelä, 2013), joka voi selittää sitä, mikseivät tuloeronäkemykset ole kovin radikaalisti jakautuneet eri luokkien välillä. Näkemyksiä voi selittää myös se, että Suomessa vaaditaan pienistä tuloeroista huolimatta enemmän tulontasausta kuin muissa pienten tuloerojen maissa.

Se, että korkeasti koulutetut, enemmän tienaat ja hyvän työmarkkina-aseman omaavat kokevat yhteneväisesti tuloerot Suomessa oikeudenmukaisemmaksi kuin muut, johtuu tietysti myös siitä, että korkeasti koulutetut ovat useasti korkeapalkkaisissa ammateissa ja hyvässä asemassa työelämässä. Curtisin ja Andersenin (2015) tutkimuksen mukaan tulojakauman ja luokkarakenteen huipulla olevat hyötyvät eniten suurista tuloeroista, mikä selittää heidän näkemystään oikeudenmukaisista tuloeroista. Sen sijaan heikossa taloudellisessa tilanteessa olevat kannattavat eniten taloudellista tasa-arvoa, sillä he hyötyvät siitä eniten yhteiskunnan eriarvoisuuden tasosta huolimatta. Tämä huomio nousee tuloksissa johdonmukaisesti esille alemman sosioekonomisen aseman omaavien kohdalla myös koulutuksen ja työmarkkina-aseman osalta. Curtisin ja Andersenin (2015) tutkimuksen valossa on syytä uskoa, että näiden kahden ääripään näkemykset pysyvät tilanteesta huolimatta melko samankaltaisina myös tulevaisuudessa. Sen sijaan pieni- ja suurituloisten väliin sijoittuvaan keskiluokkaan vaikuttaa eniten tuloerotasojen vaihtelut: he hyötyvät vähiten pienistä tuloeroista suhteessa korkeatuloisiin, mutta saavat osansa myös suurten tuloerojen negatiivisista vaikutuksista. Muun muassa tämä voi selittää sitä, miksi kahdessa keskimmaisessa tuloluokassa miesten ja naisten näkemykset tuloerojen epäoikeudenmukaisuudesta ovat yhteneväisemmät kuin pienimmässä ja suurimmassa tuloluokassa.

Tässä tutkielmassa taloudellista eriarvoisuutta tarkasteltiin siitä lähtökohdasta, että tuloerot ovat epäoikeudenmukaisia. Myös eräänlaisena teoreettisena viitekehystenä hyödynnetty Therbornin (2014) ajatus resurssien eriarvoisuudesta kytkeytyy nimensä mukaisesti

eriarvoisuuteen, jossa tulot ovat merkittävässä roolissa. Hänen näkemyksensä mukaan eriarvoisuus yleisesti on sellainen olosuhde, joka estää ihmisiä tavoittelemasta arvostamia asioita (em., 62). Tämän vuoksi raha nouseekin usein keskustelun aiheeksi eriarvoisuutta käsittelevissä tutkimuksissa. Tutkimuksista on saatu hälyttäviä signaaleja siitä, kuinka tuloerot ovat jo pitkään kasvaneet ja jatkavat kasvamistaan, minkä myös Therborn (em.) allekirjoittaa. Lisäksi hän korostaa eriarvoisuuden monimutkaisuutta niin käsitteenä kuin ilmiönä. Tämän tutkielman käsitys eriarvoisuudesta juontaakin juurensa hänen ajatuksiinsa yhdistettynä sosioekonomisen aseman vaikutukseen tuloerokäsityksiin.

Tässä tutkielmassa hyödynnetyn aineiston suurimpana vahvuutena voidaan pitää sitä, että se kuvaa täsmällisesti taloudellista eriarvoisuutta sen ollessa koko aineiston teema. Aineistosta oli hyvin löydettävissä tutkimuskysymystä kuvaavat taustamuuttujat ja melko yksiselitteinen selitettävä muuttuja, joka kuvasi hyvin vastaajien tuloeronäkemyksiä. Aineiston avulla oli suhteellisen helppo vastata tutkimuskysymykseen. Vaikka aineisto olikin osuva, se asetti myös rajoitteita tutkimuksen eri vaiheissa. Merkittävimpänä rajoitteena voidaan pitää pientä vastausprosenttia, joka oli 39,6. Vastausprosentti herätti muun muassa ajatuksen siitä, onko aineisto tarpeeksi edustava tutkielmassa hyödynnettäväksi. Aineiston edustavuutta oli kuitenkin parannettu painokertoimien avulla, jotka tekivät siitä edustavamman. Matala vastausprosentti aiheutti hankaluuksia myös analyysin teossa, sillä uudelleenluokitteluja jouduttiin tekemään melko paljon. Uudelleenluokittelut vaikeuttivat tulosten tulkintaa, mutta ilman niiden tekoa ristiintaulukointien tekeminen ei olisi ollut mielekäästä frekvenssien jäädessä liian pieniksi. Ainoastaan kahden ristiintaulukoinnin yhteydessä khiin neliö -testin tulos osoitti tilastollisesti erittäin merkittävän tuloksen, mikä voi olla seurausta matalasta vastausprosentista. Tietoa ei myöskään ollut siitä, minkä luokkien edustajat jättivät vastaamatta kyselyyn. Aineisto oli kuitenkin riittävä tässä kontekstissa, ja tulokset myötäilivät tuloeroasenteista aikaisemmin tehtyä tutkimusta. Olisi kuitenkin syytä pohtia erityisesti sitä, kuinka kyselyaineistot tavoittavat kaikista huono-osaisimmat.

Kasvat tuloerot eivät ole ongelma vain kehittyvissä maissa, vaan ne koskevat myös demokraattisia ja kehittyneitä maita. Maailmanlaajuisesti ollaan tilanteessa, että nykyisellään jatkuva varallisuuden kasvaminen ja kasautuminen ei hyödytä enää ketään – ei rikkaita eikä köyhiä. Yhä useammat myös kokevat eriarvoisuuden haitalliset vaikutukset. (Wilkinson &

Pickett, 2011.) Vaikka Suomessa ollaan taloudellisen eriarvoisuuden suhteen paremmassa tilanteessa kuin monessa muussa maassa, siihen ei kuitenkaan ole syytä tuudittautua, vaan ennaltaehkäiseviin toimiin tulee ryhtyä. Atkinson (2015) peräänkuuluttaa poliittisten toimien vaikutusta eriarvoisuuden kehityksessä muun muassa huomioimalla informaalin työn rahallisen arvon. Tutkimusten mukaan naiset tekevät vielä suurimman osan kotitaloustöistä ja hoivatyöstä, joten Atkinsonin ehdotus osallistumistulosta tai vastaavanlaisesta voisi saada hyvin kannatusta myös Suomessa. Se voisi auttaa kaventamaan niin naisten ja miesten välisiä tuloeroja kuin myös heidän välisiä tuloeronäkemyksiään.

On myös syytä miettiä, millä saataisiin estettyä, tai ainakin hidastettua, ääripäissä olevien yhteiskuntaluokkien etääntyminen toisistaan, sillä se luo otolliset puitteet eriarvoisuuden kasvulle mahdollistaen myös enemmän eriarvoisuuden kokemuksia. Suomen tasolla esimerkiksi ansiotuloverotuksen keventäminen voisi vaikuttaa positiivisesti ihmisten kokemuksiin tuloerojen suuruudesta. Tosiasia on kuitenkin se, että Suomessa palvelut ja etuudet rahoitetaan pitkälti verotuloilla, joten pelkän verotuksen keventämiseen ei voi nojautua liikaa. Suomessa vallitsevaa hyvää tasa-arvon tilaa on vaalittava, mikä vaatii eriarvoisuuden mekanismien ja seurauksien ymmärtämistä. Myös kansalaisten mielipiteiden kuunteleminen erilaisten kyselytutkimuksien avulla on tärkeää, sillä ne kertovat yhteiskuntien eriarvoisuuden tasosta – ehkä jopa enemmän kuin mitkään muut mittarit. Tätä tukee tieto siitä, että eriarvoisuus vaikuttaa moniin liberaalin demokratian kannalta tärkeiksi pidettyihin asenteisiin ja käyttäytymiseen, kuten tuloeroasenteisiin. (Curtis & Andersen, 2015.) Tiivistetysti voidaan sanoa, että mitä tasa-arvoisempi yhteiskunta on, sitä useammalla myös on tasa-arvon kokemuksia.

7. Lähteet

Atkinson, A. B. (2015) *Inequality: what can be done?* Harvard University Press.

Curtis, J. & Andersen, R. (2015) *How Social Class Shapes Attitudes on Economic Inequality: The Competing Forces of Self-Interest and Legitimation*. *International Review of Social Research* 2015; 5(1): 4–19. DOI: [10.1515/irsr-2015-0002](https://doi.org/10.1515/irsr-2015-0002)

Hiilamo, H. (2010) *Tuloerot repesivät – kärsivätkö kansalaiset?* teoksessa Taimio, H. (toim.) *Hyvinvointivaltion suunta – nousu vai lasku?* (s. 72–89). Helsinki: Työväen sivistysliitto.

Hypoteesien testaus. Kvantitatiivisen tutkimuksen verkkokäsikirja. [Verkkosivu] Viitattu 8.1.2024. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvanti/hypoteesi/testaus/>

International Social Survey Programme (ISSP) & Melin, Harri (Tampereen yliopisto): ISSP 2019: eriarvoisuus V: Suomen aineisto [sähköinen tietoaaineisto]. Versio 3.0 (2020-06-16). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja]. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3431>

Kallio, J.; Kangas, O. & Niemelä, M. (2013) *Intohimo tasa-arvoon: Tuloero- ja maahanmuuttoasenteet erottavat suomalaiset muista pohjoismaalaisista*. Teoksessa Apunen ym. (toim.) *Politiikan sekahaku – Mitkä asiat yhdistävät ja erottavat puolueita?* Unigrafia Oy. Helsinki 2013. <https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2013/09/Politiikan-sekahaku.pdf>

Kantola, A. & Kuusela, H. (2019) *Huipputuloiset: Suomen rikkain promille*. Tampere: Vastapaino.

Kauppinen, A. (2020) *Mistä puhumme, kun puhumme eriarvoisuudesta?* (Impulsseja). Kalevi Sorsa -säätiö. Pdf-dokumentti. Viitattu 1.11.2023. https://sorsafoundation.fi/wp-content/uploads/2020/02/Kauppinen_web.pdf

Kiander, J. (2007) *Palkkamallit ja palkkaerot*. Teoksessa Taimio, H. (toim.) *Taloukasvun hedelmät – kuka sai ja kuka jäi ilman?* Helsinki: Työväen Sivistysliitto.

Lahelma, E. & Rahkonen, O. (2011) *Sosioekonominen asema*. Teoksessa Laaksonen, M. & Silventoinen K. (toim.) *Sosiaaliepideemiologia: väestön terveyserot ja terveyteen vaikuttavat sosiaaliset tekijät*. (s. 41–59). Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Lintunen, J. (2007) *Tuloerojen ja taloudellisen eriarvoisuuden mittaamisesta: sovellus Suomen kulutustutkimuksilla*. (VATT-tutkimuksia; No. 130). Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.

Loikkanen, H.; Riihelä, M. & Sullström R. (2007) Tuloerot ja tulonjako alueittain: jakautuiko Suomi 2000-luvulla? Teoksessa Taimio, Heikki (toim.) *Taloukasvun hedelmät - kuka sai ja kuka jäi ilman?* (s. 175–192). Helsinki: Työväen sivistysliitto.

Mattila, M. (2020) *Eriarvoisuuden tila Suomessa*. Kalevi Sorsa -säätiö. Pdf-dokumentti. Viitattu 13.10.2023. https://sorsafoundation.fi/wp-content/uploads/Eriarvoisuus2020_web3.pdf

Melin, H. & Blom, R. (2011) Yhteiskunnallinen eriarvoisuus. Teoksessa Oksanen, A. & Salonen, M. (toim.) *Toiminnallisia loukkuja: hyvinvointi ja eriarvoisuus yhteiskunnassa*. (s. 194–213). Tampere University Press.

Metelinen, S. (2021) *Tasa-arvoiset. Suomalaiset kokevat eriarvoisuuden vähenevän*. EVA Analyysi No 91. Pdf-dokumentti. Viitattu 25.11.2023. <https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2021/04/eva-analyysi-no-91.pdf>

Piketty, T. (2016) *Pääoma 2000-luvulla*. (suom. Ollila, M. & Tillman-Leino, M.) Helsinki: Into Kustannus.

Rajavuori, A. (2022) *Eriarvoisuuden tila Suomessa 2022*. Pdf-dokumentti. Viitattu 13.10.2023. Kalevi Sorsa -säätiö. <https://sorsafoundation.fi/wp-content/uploads/eriarvoisuuden-tila-suomessa-2022-web.pdf>

Riihelä, M. & Tuomala, M. (2020) Tulo- ja varallisuuserot. Teoksessa Mattila, M. (toim.) *Eriarvoisuuden tila Suomessa 2020*. (s. 29–64). Pdf-dokumentti. Viitattu 13.10.2023. https://sorsafoundation.fi/wp-content/uploads/Eriarvoisuus2020_web3.pdf

Ristiintaulukointi. Kvantitatiivisen tutkimuksen verkkokäsikirja. [Verkkosivu] Viitattu 18.10.2023. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvanti/ristiintaulukointi/ristiintaulukointi/>

Saari, J. (2020) *Samassa veneessä: hyvinvointivaltio eriarvoistuneessa yhteiskunnassa*. Jyväskylä: Docendo.

Saari, J. (2011) *Eriarvoisuus kasvun ja työllisyyden Suomessa*. Yhteiskuntapolitiikka, 76, 2011:1.
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101087/saari.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Sukupuolten tasa-arvo. 22.12.2023. Tilastokeskus. [Verkkosivu]. Viitattu 13.12.2023.
<https://www.stat.fi/tup/tasaarvo/index.html>

Suomen virallinen tilasto (SVT): Tulonjaon kokonaistilasto [verkkajulkaisu].
 ISSN=1797-3279. Tulokehitys Alueittain 2017, 1. Tuloerojen kehitys Suomessa. Helsinki:
 Tilastokeskus [Viitattu: 11.11.2023].
 Saantitapa: http://www.stat.fi/til/tjkt/2017/01/tjkt_2017_01_2018-12-18_kat_001_fi.html

Suomen virallinen tilasto (SVT): Kansantalouden vuositilinpito [verkkajulkaisu].
 ISSN=2954-0828. Helsinki: Tilastokeskus [Viitattu: 2.1.2024].
 Saantitapa: <https://www.tilastokeskus.fi/tilasto/vtp>

Taimio, H. (2007) *Taloukasvun hedelmät – kuka sai ja kuka jäi ilman?* Helsinki: Työväen sivistysliitto.

Therborn, G. (2014) *Eriarvoisuus tappaa*. (suom. Henttonen, T.) Tampere: Vastapaino.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 17.10.2023. Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK).
<https://tenk.fi/fi/hyva-tieteellinen-kaytanto-htk>

Tähtinen, J.; Laakkonen, E. & Broberg, M. (2020) Tilastollisen aineiston käsittelyn ja tulkinnan perusteita. Turku: Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunta.

Valli, Raine (2015) *Johdatus tilastolliseen tutkimukseen*. 2. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Wilkinson, R. & Pickett, K. (2011) *Tasa-arvo ja hyvinvointi. Miksi pienet tuloerot koituvat kaikkien hyväksi?* (suom. Myllyoja, M.) Juva: HS-Kirjat.